

در پی وزرات نادیدگان یا شایستگان؟

غلامرضا خاکی

اشاره

شنیده می شود که چون رئیس جمهور گفته است در مبارزات انتخاباتی گفته اند من دولت سوم آقایان خاتمی و روحانی نیستم، و از طرفی دیگر جامعه نیاز به نواخواهی و نوآوری دارد پس هیچکدام از وزرای کابینه های پیشین در دولت چهاردهم نخواهند بود یا ترجیح است که نباشند.

نمی دانم این شنیده ها تا چه حد دیدگاه رئیس جمهور است و از جنس شایعات نمی باشد. با فرض مطرح بودن این سخنان به عنوان الگوی کمیته های انتخاب نامزدهای پست ها، به آن از دو منظر می توان نگریست:

یکی از زاویه ارزش های اخلاقی و دیگری از منظر خردورزی مدیریتی (حکمرانی).

چنانکه خواهد آمد این دو منظر و زاویه، در عمل تفکیک ناپذیرند و باهم پیوند می خورند.

اما چون توجه به نظر می آید رویکرد مورد بحث در انتخاب وزرا، بیشتر براساس پایبندی بر اصول اخلاقی است که باید بدقول نبود و خلاف وعده عمل نکرد، لذا در این جستار از زاویه اخلاقی به منع به کارگیری وزرای و کارگزاران عالی سابق پرداخته می شود.

پرسش

آیا اگر از کارگزاران سابق کسی انتخاب شود آیا از نظر اخلاقی این انتقاد بر رئیس جمهور وارد است که شما گفتید من دولت سوم نیستم، اما خلاف آن عمل کردید؟ رئیس جمهور چگونه می تواند تصمیم خود را در انتخاب افراد قدیمی اخلاقی بداند؟

بی گمان پاسخ به این پرسشها تابع آن است که اخلاق را چگونه معنا کنیم آن هم اخلاق در شکل کاربردی و حرفه ای آن یعنی در حوزه مدیریت و حکمرانی نه در قالب توصیه عمومی که شامل همه می شود.

پاسخ

در نگاهی تحلیلی سه مکتب (پارادایم / نظریه) برای تعیین رفتار(هنجار) اخلاقی وجود دارد:
۱) مکتب وظیفه(تکلیف)گرایی که به امور مطلق در حوزه اخلاق به عنوان تکالیف انسانی تاکید می‌ورزد.

۲) مکتب نتیجه‌گرایی که هر کاری را از زاویه نتایج خیری که برای اکثریت در پی می‌آید، موضوعی اخلاقی یا غیراخلاقی می‌داند.

۳) فضیلت‌گرایی که رفتار معتدل(نه افراطی و نه تفریطی) فاعل را اخلاقی می‌داند.

پیداست که نمی‌توان در چارچوب سه نظریه گفته شده، پاسخ روشنی برای انتقاد غیراخلاقی بودن تصمیم احتمالی رئیس‌جمهور پیدا کرد. پاسخ این پرسش را باید در چارچوب اخلاق موقعیت (Situational Ethics) جستجو کرد.

اخلاق موقعیت چیست؟

اخلاق موقعیت، نظریه ای اخلاقی است که تشریح می‌کند که اصول اخلاقی باید براساس موقعیت‌ها و شرایط خاص تعبیر شده و تعیین مصداق شوند. این نظریه در شکل در ست آن (برخلاف برخی که گمان می‌کنند اصل امر اخلاقی نسبی است) بر این باور است که هیچ قاعده مطلق اخلاقی برای همیشه و همه‌جا وجود ندارد نه این که هیچ اصلی اخلاقی از نظر معرفتی وجود ندارد لذا بهترین تصمیم اخلاقی باید براساس جزئیات خاص هر موقعیت بر پایه یک اصل بنیادین اتخاذ گردد. باید به سخن دیگر اصلی بنیادین در اخلاق را در میان آورد و مسائل را در پرتو آن دید. مثلاً رضایت (آزادی) عمومی یا تحقق منافع ملی یا... را باید مبنای فهم اخلاقی قرار داد. (حتی باید در ام مطلق گرایی مفهومی به نا عدالت نیز درنیفتاد).

با توجه به آنچه گذشت حال سوال این است که در چارچوب اخلاق موقعیت چگونه اطمینان حاصل کنیم که تصمیم رئیس‌جمهور اخلاقی است یا نه؟ آیا اصل اخلاقی موردنظر ما که در اینجا با فرض می‌تواند خوش‌قولی مفروض باشد گزینش وزرای کارآمد پیشین، از مصداق‌های نقض آن خواهد بود؟! پاسخ رئیس‌جمهور تصمیم اخلاقی است اگر:

۱) فرد موردنظر اطمینان حاصل شده که در راستای منافع فردی، حزبی یا گروهی خاص عمل نمی کند و منافع ملی را لحاظ می کند. (این شرط در تعیین مصداق وقتی دچار ابهام نخواهد بود که منافع ملی از تعریف روشنی برخوردار بوده و مصداق های آن از وضوح برخوردار باشد.)

۲) فرد موردنظر به دلیل شایستگی های اخلاقی و حرفه ای که دارد می تواند در کاهش رنجها و تامین رفاه و سعادت برای عموم اکثریت مردم می تواند نقش موثر داشته باشد. (این مردم نیاز باید بر پایه آمار و دهکها مشخص گردد نه کلمه موهومی که هر سکی دم از آن می زند.)

نتیجه گیری

بر پایه مبانی سه گانه اخلاق موقعیت یعنی نتیجه گرایی، عملگرایی و نسبی گرایی می توان نتیجه گرفت با توجه به این که هیچگونه قوی مبنی بر عدم استفاده از وزرای پیشین داده نشده و در جریان انتخابات نیز از وزرای پیشینی استفاده شده که بنا به آمار و مستندات کارنامه روشنی مقبولی دارند لذا باید دچار **جزمیت حذفی** نشود، زیرا ایران امروز ما، در موقعیتی نیست که با شعارهای خامی مانند جوان گرایی، معیار دیگری به نام وزیر اولی را نیز افزود و کشور و نظام اجرایی را به دست آزمون و خطای نورسیدگان سپرد. البته پیداست چنانچه در بررسی ها، افرادی شناسایی شدند که با وزیر پیشین همپراز بودند حق تقدم با فرد **وزارت نادیده** است.

کوتاه سخن آن که تعبیر درست و مصداق فضای سخن رئیس جمهور می تواند این باشد که دولت چهاردهم در استراتژی های خود مقلد دولت های آقایان خاتمی و روحانی نیست و سعی می کند اقتضائات این مقطع از تاریخ ایران را درک کند و به نقاط ضعف آن دولت ها مبتلا نشود و برای این کار آزمودگان مقبول را به کار بگیرد.